

Asia: VN/27731/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

Ei lausuttavaa

Ei lausuttavaa -toteaminen

-

Seulonta

Yleiset huomiot seulontamenettelystä

-

Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä

-

Seulontaviranomaisten toimivaltuudet

-

Seulottavan henkilön läsnäolo seulonnassa

-

Riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi seulontaan ja rajamenettelyyn

-

Henkilötietojen käsittely

-

Eurodac-järjestelmä

Eurodac- järjestelmää koskevat muutokset

-

Kansainvälistä suojelua koskevat menettelyt

Yleiset huomiot menettelyistä

-

Menettelyn alkuvaiheet

-

Maksuton oikeudellinen neuvonta / oikeusapu hallintomenettelyssä

-

Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan

-

Turvalliset maat

-

Muutoksenhaku (valitusajat, valituskiellot ja tuomioistuinten määräajat)

-

Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset

-

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta koskeva muutos

-

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

-

Vastaanotto

Yleiset huomiot liittyen vastaanottoon

-

Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

-

Vastaanottopalvelut (tunnistautuminen, vastaanottoraha, tilapäistä suojelua hakevien terveydenhuolto, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä)

-

Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen (alennettu vastaanottoraha, vastaanottopalvelujen peruuttaminen)

-

Liikkumisvapauden rajoittaminen (maantieteellinen kohdentaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen)

-

Ehdotuksen vaikutukset ihmiskaupan uhreihin

-

Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, vastaanottolaki

-

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, kotoutumislaki

-

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolakiin ehdotettu muutos

-

Muut muutokset

Sellaiset muita muutoksia koskevat huomiot, jotka eivät liity edellä esitettyihin teemoihin

-

Esitystä koskevat muut huomiot

Koko esitystä koskevat yleiset huomiot

Perustuslakivaliokunta on painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta.

Kansallista liikkumavaraa sisältyy erityisesti toimivaltaisiin viranomaisiin, kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaan, oikeusapuun, muutoksenhakuun sekä vastaanottopalveluihin. Suuri osa ehdotetuista säädösmuutoksista kohdistuisi ulkomaalaislakiin ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin.

Väestöliitto korostaa kansallisen liikkumavaran mahdollistavan maksimaalisia tiukennuksia lievempien säädösten asettamisen. Asiaa ei ole esityksessä tarkasteltu mahdollisena vaihtoehtona, vaan kaikki esityksen sisältämät muutokset ehdotetaan toteutettavaksi EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen säädösten sallimien maksimaalisten tiukennosten mukaisesti.

Esityksessä korostetaan Orpon hallitusohjelman säästötavoitteiden ulottuvan maahanmuutto- ja turvapaikkasäädöksiin osalta myös kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoon sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen annettuun lakiin. Väestöliitto huomauttaa, että säästäminen kaikkein hädänalaisemmassa asemassa olevien ihmisten vastaanoton ja auttamisen kuluista ei ole kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna kestävä ja ihmisarvoa kunnioittavaa.

Erityisesti kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton ja ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja auttamisen osalta pidämme tärkeänä ehdotukseen sisältyvän periaatteen toiminnan tehostamisesta ja nopeuttamisesta. Tämä edellyttäisi ensisijaisesti resurssien ja osaamisen lisäämistä viranomaistyöhön esityksessä ehdotettujen hakijahenkilöön kohdistuvien säästö- ja rajoittamistoimenpiteiden sijaan.

Väestöliitto ei pidä kannatettavana kansainvälistä suojelua hakevan henkilön oikeusturvan rajaamista esitetyllä tavalla. Turvattomuudesta ympäristöistä paenneen, yleiseen tai henkilökohtaiseen uhkaan joutuneen henkilön luottamusrakenteissa on jo lähtökohtaisesti erityisiä haasteita, joita on vaikea todentaa. Tämän lisäksi haavoittuvuusarvioinnin tulee olla oikea-aikaista ja huolellista. Erityisen haavoittuvuuden ja / tai tuen tarpeen tunnistamisen osaamisessa on monilla hallintoaloilla nykyiselläänkin haasteita, eikä esityksestä käy ilmi, miten arviointia moniammatillisesti toteutettaisiin nopeutetuissa prosesseissa.

Väestöliitto pitää huolestuttavana sitä, että esityksestä ei käy ilmi, kuinka tiukennosten lapsivaikutuksia on arvioitu tai onko niitä arvioitu lainkaan. Lasten oikeuksien toteutuminen on turvattava.

Esityksen mukaan vastaanottopalvelujen keston rajoittaminen koskisi myös mukana hakevia lapsia. Ehdotuksen myötä näiden lasten oikeus vastaanottopalveluihin päättyisi. Vastaanottopalveluita ei tulisi koskaan lakkauttaa lapsiperheiltä. Lapsen huoltajilla on vastuu lapsesta myös tilanteessa, jossa huoltaja päättää jäädä vastaanottopalvelujen päätyttyä Suomeen ilman laillisen oleskelun perustetta. Väestöliitto korostaa sitä, että jokaisella lapsella, maassa olon statuksesta riippumatta tulee olla oikeus perheeseen, riittävään toimeentuloon, turvaan, huolenpitoon ja koulutukseen. Lasten edun huomioiminen tulee nostaa lakisääteisesti ensisijaiseksi.

Esityksen mukaan kielteisen päätöksen saaneen henkilön valitusaikaa lyhennettäisiin ja hakijan tulisi poistua maasta valitusprosessin käsittelyn ajaksi, mikäli erityistä syytä maassaololle valitusajana ei ilmene. Väestöliitto katsoo, että lapsiperheiden maastapoistaminen valituskäsittelyn ajaksi ei noudata lapsen oikeutta pysyvyyteen sekä vaarantaa lapsen oikeuden huolenpitoon ja koulutukseen. Samoin esityksen mukainen liikkumavapauden rajoittaminen on lasten oikeuksien vastainen toimenpide, silloin kun sen kohdistuu lapsiperheen vanhempien sijoittamiseen suljettuun keskukseseen (säilöön).

Esityksessä ei ole huomioitu riittävällä tavalla lapsen oikeutta perheeseen liikkumavapauden rajoittamisesta ja maasta poistamisesta koskevilla tilanteilla. Lapsen säilöönottosäännöstä on muutettava. Lasta ei tulisi missään olosuhteissa ottaa säilöön. Väestöliitto pitää lasten liikkumavapauden rajoittamista lapsen oikeuksien vastaisena toimenpiteenä niissäkin tilanteissa, joissa esityksen mukaisesti vanhempien liikkumavapautta rajattaisiin. Riskinä on, että lapsen oikeus perheeseen vaarantuu, jos lapsi sijoitetaan näissä tilanteissa erilleen vanhemmistaan.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja auttamisen järjestelmän tehostaminen on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Samalla Väestöliitto huomauttaa, että kokemuksemme mukaan erityisen ongelmallista ja haastavaa on tässä kategoriassa ollut seksikaupan ja seksuaalisen hyväksikäytön

uhrien tunnistaminen. Resurssien ja viranomaisosaamisen lisääminen näiden uhrien tunnistamiseen vastaanottotyössä mahdollistaisi uhrien pääsemisen tuen piiriin nopeammin ja ehkäisi uhrien pelkoa palautuksen ja maastapoistamisen uhasta. Turvapaikanhakijoiden vastaanottopalveluita ei tule rajata kuten on esitetty, sillä tämä tulisi lisäämään paperittomuuden ja hyväksikäytön sekä ihmiskaupan riskejä. Huomionarvoista on, että suuri osa uhreista tulee EU:n alueelta, jolloin palautusuhka EU-maahan on uhrin näkökulmasta ongelmallinen ja vaikuttaa siihen, että seksikaupan uhri ei puhuttelussa tuo esiin asemaansa. Ihmiskaupan uhrien lasten asema ja oikeus perheeseen on esityksessä määrittelemättä.

Perustuslain 9 §:n 4 momentti sisältää palautuskiellon käsitteen. Sen mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Ihmiskaupan uhrien on käytännössä usein vaikea todentaa lain edellyttämä ihmisarvoa loukkaava kohtelu toisessa EU-maassa.

Väestöliitto ymmärtää rajavalvonnan vahvistamisen ja turvallisuusuhkien ehkäisyn merkityksen vallitsevassa maailmantilanteessa.

Esitys sisältää käsitteellisen ehdotuksen seulontalaista. Yhdenvertaisuuden toteutumisen haastaa esityksen mukainen rajavalvonnassa mahdollistettu seulonta. Ihmisten jaottelu seulottaviin on Väestöliiton näkökulmasta lähtökohtaisesti ongelmallista ja saattaa johtaa muun muassa perhesiteiden tai erityisen tuen tarpeen huomiotta jättämisen, mitä ei esityksessä ole riittävää tavalla huomioitu.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten perusteella ulkomaalaiselle on turvattava menettelyllinen suoja ratkaistaessa hänen oikeutensa tulla Suomeen tai jatkaa oleskeluaan täällä. Väestöliitto katsoo, että esityksessä on ehdotuksia, joissa palautuskiellon arvioimista ennen hakijan poistamista maasta ei tehtäisi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä eikä hakijalla näin ollen olisi myöskään mahdollisuutta haastaa palautuskiellosta tehtyä arviota muutoksenhaulla ja mahdollisella täytäntöönpanokiellon hakemisella tuomioistuimelta Suomessa ollessaan.

Esityksen mukainen valitusaikojen lyhentäminen ja oikeusavun rajaaminen ovat Väestöliiton näkemyksen mukaan ongelmallisia yksilön ja perheen oikeusturvan näkökulmasta.

Väestöliiton näkemyksen mukaan lain muutoksen lapsivaikutusten arviointia ei ole riittävässä määrin tehty, eikä lain muutoksen kokonaisvaikutuksista perhe-elämän suojaan ole riittävällä ja kestävällä tavalla huomioitu.

Ristikari Tiina
Väestöliitto ry - Toimitusjohtaja, Väestöliitto